

$$\frac{\partial \psi(\bar{x}+0,t)}{\partial x} - \frac{\partial \psi(\bar{x}-0,t)}{\partial x} = \frac{1}{a} K(t), \quad t \in [0, \bar{t}] \quad (12)$$

$$\frac{a\alpha}{\mu} \psi(1,t) + a \frac{\partial \psi(1,t)}{\partial x} = 0, \quad t \in [0, \bar{t}] \quad (13)$$

$$\psi(x, \bar{t}) = q(x), \quad x \in [0, 1] \quad (14)$$

$$\psi(\bar{x} + 0, t) = \psi(\bar{x} - 0, t) \quad (14')$$

Итак, для функции  $\psi(x, t)$  получена краевая задача (9)-(14'). Пусть она имеет решение при некоторой функции  $\tilde{K}(t)$ . Тогда в тождестве (8) остается

$$0 \equiv \int_0^{\bar{t}} U(t) \left[ \varphi(t) - \frac{a\alpha}{\mu} \psi(1, t) \right] dt = 0$$

Отсюда заключаем: для того, чтобы выполнялось соотношение (6) при связях (1)-(3) и любом управлении  $U(t)$  достаточно

$$\varphi(t) = \frac{a\alpha}{\mu} \psi(1, t) \quad (15)$$

Итак, установлена

**Теорема:** Для того, чтобы имело место тождество (6) при связях (1)-(3) достаточно, чтобы существовало решение краевой задачи (9)-(14').

При этом функции  $K(t)$  и  $\varphi(t)$  в (6) определяются решением этой задачи по связям (12)-(15).

#### ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Бутковский А.Г. теория оптимального управления системами с распределёнными параметрами. М., 1965г.
2. Красовский Н.Н. Теория управления движением. 1968.
3. Иванов А.П., Кирин Н.Е., методом наблюдения линейных возмущаемых систем. Дифференциальные уравнения. 1974. Т. 10. №5.
4. Исраилов И., Кирин М.Е., Рустамов М.Д. Задачи ..... процесса нагрева. .... Вопросы вычислительной и прикладной математики Ташкент. 1988, вып 84, - 166с.
5. Задача наблюдаемости процесса диффузии. Молодой ученый. Ежегодный научный журнал М., №19(78) 2-ноябр.2014
6. М.Рустамов. Нуқтада иссиқлик ўзгаришини ўлчаш натижасида берилган нуқтадаги иссиқлик ўзгаришини аниқлаш усули. Самду конференция 2019-йил декабр.
7. М.Рустамов. Распределения температуры в однородной пластинке. IX-Международная научно-практическая интернет-конференция. Актуальные научные исследования современном мире. 26-27 января 2016 г. выпуск-9 часть 6 Переяслав – Хмельницкий.
8. М.Рустамов. Задача восстановления изменение температуры по косвенным наблюдениям. Международный Центр науч. сотруд-Наука и просвещение' г. Пенза 2019 г. 15-декабр.

#### OTA-ONA LIDERLIGINING FARZAND TARBIYASIDAGI AXAMIYATI

**Abduaxatova Mehribonu To'liqinjon qizi**  
O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali  
«Psixologiya» fakulteti magistranti  
**Bosimov Bobur Ismatilla o'g'li**  
O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali  
«Psixologiya» kafedrası magistranti

**Annotatsiya:** Ushbu maqola hozirgi kunda dolzarb bo'lib keladigan ota-onadagi rahbarlik sifatlarini yoritib berishga qaratilgan. Shuningdek, muvaffaqiyatli lider, farzand tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlarini hamda bu jarayonda ota-onalarning majburiyatlarini tahlil qiladi.

**Kalit so'zlar:** rahbar, lider, yetakchi, ota-ona liderligi, liderlik psixologiyasi.

Jamiyat - bu insonlar majmuidir. Uning taraqqiyoti va ma'naviy salohiyati ko'p jihatdan ana shu insonlar o'rtasida yuzaga keladigan o'zaro munosabatlarning tabiatiga, ular amalga oshiradigan murakkab ijtimoiy xamkorlik faoliyatining mazmuniga bog'liq. Har bir inson jamiyatda yashar ekan, u unda o'ziga xos o'rin va mustaqil mavqe egallashga intiladi, binobarin, u o'ziga xos intilish, layoqat va faollik namunalarini namoyish qiladi. Oila ijtimoiylashuvning bosh institut bo'lib, u orqali bola asosiy ijtimoiy bilimlarni ma'naviy ko'nikma va malakalarni egallaydi, ma'lum qadriyat va ideallarni qabul qiladiki, bular unga jamiyatda yashash uchun zarur bo'ladi. Shuni ham e'tiborga olishimiz kerakki, aynan ana shu oilada bola shaxsida liderlikning ilk kurtaklari shakillana boshlaydi. Albatta bu birinchi navbatda ota-onalarning yetakchiligiga, oilada ularning roli to'g'ri belgilanishiga, irsiyatga, oilaviy muxitga va boshqa shu kabi holatlarga bog'liq ravishda bolalarda turli xil ko'rinishlarda nomoyon bo'ladi. Har bir lider yoki boshliq o'zicha individual va qaytarilmasdir. Buning boisi har bir boshliq o'z ish faoliyatini, boshqaruv faoliyatini o'ziga xos tarzda tashkil etishidadir. Jamiyatimizda "rahbar", "lider", "yetakchi", "sardor" kabi tushunchalar mavjud. Aslida ularning barchasi majoziy nuqtai nazardan bir ma'noni anglatadi hamda bir maqsad yo'lida xizmat qiladi. Shuning uchun rahbar va lider tushunchalari o'rtasida katta tafovutni aniqlash mushkul. Ularning vazifasi ham, mas'uliyati ham, xususiyatlari ham bir xil demakdir.[4] Lider hech qachon yolg'iz bo'lmaydi, u doimo guruh a'zolari orasida bo'ladi, u shu guruh a'zolarini u yoki bu harakatlarga chorlaydi. Chunki lider guruh a'zolarining psixologiyasi, ularning kayfiyatlari, intilishlari, qiziqishlarini hammadan ham yaxshi biladi va ular ichida eng tashabbuskorligidir. Lider sifatleri ichida yaxshi va yomonlari ham bo'lishi mumkin, lekin guruh liderga ergashadi, uni ibrat sifatida tanqidsiz qabul qiladi va shuning uchun ham barcha ishlariga ergashib ko'rsatmalariga ega bo'ladi. Har qanday lider obro'ga ega bo'ladi. Obro'lilik shaxsning shunday xususiyatiki, u boshqa shaxslarga ham hissiy-emotsional, ham irodaviy ta'sir ko'rsata olish qobiliyatiga egadir.[2] Liderlik- bu shaxs yoki shaxslar guruhining izdoshlariga yoki tashkilotning boshqa a'zolariga ta'sir o'tkazish va ularga rahbarlik qilish qobiliyati. Yetakchilik asosli va ba'zan qiyin qaror qabul qilishni, aniq tasavvur yaratish va ifodalashni, erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni belgilashni va izdoshlarni ushbu maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan bilim va vositalar bilan ta'minlashni o'z ichiga oladi. Liderlar- jamiyatning aksariyat jabhalarida biznesdan tortib siyosatgacha, mintaqagacha, jamoat tashkilotlarigacha dolzarb va talab qilinadi. Samarali rahbar quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi lozim: O'ziga ishonch, kuchliboshqaruv va muloqot qobiliyati, ijodiy va innovatsion fikrlas, muvaffaqiyatsizlikka qarshi qat'iyatlilik, tavakkal qilishga tayyorlik, o'zgarishlarga ochiqlik, inqiroz davrida tekislik va reaktivlik.[6]

Albatta ushbu xususiyatlarga ega bo'lgan yetuk, lider shaxsni tarbiyalashda bola hayotida ota-onaning roli ham juda kattadir. Ota-ona tarbiya jarayonida farzandga qo'llaydigan usullari, vositalari, prinsplari bola kelajagini belgilab berishi muqarrardir. Shu sababli har bir ota-ona farzand tarbiyasida to'g'ri yo'nalish va uslublarni qo'llay olsagina, bola o'ziga ishongan, mustaqil fikriga ega, dunyoqarashi keng, atrofida gilarni o'ziga ergashtira oladigan yetuk – lider shaxs bo'lib voyaga yetadi. Agar bola aniq tashkilotchilik qobiliyatiga ega bo'lsa, u etakchiga aylanishi mumkin. Bunday odamlar mas'uliyatdan qo'rqmaydi, bunday bolalarning ixtiyoriy doirasi maktab yoshida etarlicha rivojlangan. Rahbar bolani har doim ham hamma ham yaxshi ko'rmaydi, lekin shunga qaramay, ular uni tinglashadi, hurmat qilishadi va qaysidir ma'noda undan qo'rqishadi. Har qanday jamiyatda, shu jumladan maktab sinfida ham odamlar bir necha guruhlariga bo'linadi, ularning har birining o'z etakchisi bor. Shunga qaramay, sinfda asosiy bo'lgan umumiy rahbar bor. Bunday bola ko'p harakat qilmasdan, ko'pchilikning fikriga ta'sir qilishi mumkin.[3]

Ota-onalarning yetakchiligi bolalarning xulq-atvori, sog'ligi, ta'limi, insoniy odob-axloqi, ijtimoiy va atrof muxit ongini tarbiyalashda juda muxim omil hisoblanadi. Shuning uchun ota-onalar farzandlarning qiziqishini tushunish va ularga mos ravishda yo'l-yo'riq ko'rsatish katta mas'uliyatdir. Jamiyatimizda har tomonlama barkamol, lider shaxsni tarbiyalash uchun ota-onalar quyidagi ko'rsatmalarga amal qilishlari lozim:

### **1. Ishonch**

Ota-onalar va ularning farzandlari o'rtasidagi yaxshi munosabatlar ota-onalar rahbariyatining birinchi talabidir. Ota-onalar Har doim o'z farzandlarini tinglashlari va ularning his tuyg'ularini tushunishlari kerak. Ota-onalar so'zlarga emas, balki o'zlarining his-tuyg'ulariga ko'proq e'tibor qaratishlari kerak. O'zaro hurmat, eng muhimi, ishonchni saqlashdir. Ota-ona har doim o'z va'dalarini bajarishlari kerak, chunki bu kichik narsa bolalarni baxtli va hatto sadoqatli qiladi.

### **2. Motiv va ilhom bering**

Ota-onalar har doim o'z farzandlarini yaxshi natija talab qilmasdan rag'batlantirishlari va ilhomlantirishlari kerak. Ular bolalarning qiziqishlariga ko'proq e'tibor berishlari kerak. Ota-onalar farzandlarini qo'llab-quvvatlashlari va shunga mos ravishda yo'l-yo'riq ko'rsatishlari kerak. Va eng muximi, bolangizda yetakchilik xususiyatlarini shakillantirishdir. Farzandlaringizni ilhomlantirish uchun ularga ilhomlantiruvchi hikoyalarni aytib bering va har doim o'rnak bo'ling. Ularning ijodiy fikrlashlashlariga, ishlashlariga, yangi narsalarni qilishlariga imkon bering.

### **3. Samarali aloqa**

Ota-onalar farzandlarini o'z fikrlarini bildirishlariga undashlari kerak, shunda bolalar hamma narsani erkin his qilishlari mumkin. Farzandingizning fikriga qo'shilmasangiz ham, avvalo, unga o'z nuqtai nazarangizni aytib, muloyimlik bilan tushunishga imkon bering. Suhbat oxirigacha ochiq bo'lishi kerak. Har doim farzandingiz bilan yaqin bo'ling va har bir voqeani baham ko'ring. Ota-ona noto'g'ri harakatlar qilganda yoki ayibdor bo'lsa, o'z xatolarini tan olishlari kerak. Bunday holatlarda bolalar ota-onalarini yonida o'zlarini erkin his qila oladi.

### **4. Axloqiy qadriyatlarni ta'minlash**

Asosan, bolalar atrofda ko'rgan narsalarini o'rganadilar. Demak, halollik, hurmat, mehr-oqibat, rahim-shavqat kabi axloqiy qadriyatlarni o'rgatishdan oldin, birinchi ota-ona bu fazilatlarga ega bo'lishi lozim. Bu katta ta'sir ko'rsatadi, aks holda faqat so'zlar hech qanday natija bermaydi. Ota-onalar farzandining do'stlariga ham e'tibor berishlari lozim. Chunki yaxshi do'stlar har bir insonning hayotida katta ahamiyatga ega.

### **5. Vaqtli sifatli o'tkazish**

Biror kishi bilan vaqt o'tkazsangiz, bu sizning energiyangizni baham ko'rishingizni anglatadi. Ota-onalar farzandlari bilan ko'proq ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qilishlaridan ko'ra sifatli vaqt o'tkazishlari kerak. Har kuni ular ertalabki mashqlar va kechki ovqatni birga qilish kabi vaqtlarini belgilashlari kerak.

### **6. Sevgi va qat'iyatlilik o'rtasidagi muvozanat**

Hech shubha yo'qki, har bir ota-ona o'z farzandini yaxshi ko'radi va agar kerak bo'lsa jazo ham beradi. Ammo bu ikkisi o'rtasida muvozanatni yaratish juda qiyin ish. Lekin bu bolaning kelajagini shakillantirish uchun talab qilinadi. Shuning uchun ota-onalar farzandlarining har bir faoliyatidan yaxshi xabardor bo'lishi kerak. Ota-onalar o'zlarining xatti-harakatlarini qachon va qayerda ko'rsatishni bilishlari kerak.[1]

Farzandingizga o'z kamchiliklarini to'ldirishga ruxsat bering. Bolalikda potentsial rahbarlar velosipeddan yiqilish, tengdoshlari bilan jang qilish, burun va tizzalarini sindirish tajribasiga ega bo'lishi kerak. Ular o'z muammolarini hal qilishdan, bolalik qiyinchiliklarini yengishdan qo'rqmasliklari kerak. Agar siz zudlik bilan vaziyatga qo'shilsangiz, himoya o'rnidan tursangiz, asabiy taranglik tufayli xavotirlansangiz, huquqbuzarlarning ota-onalari bilan muomala qilsangiz, o'z muammosini boshqalarning yelkasiga yuklash odat bo'lib qoladi ... Va agar odam o'z xatti-harakatlarining oqibatlari uchun javobgarlikni o'z zimmasiga ololmasa, u boshqalarning xatti-harakatlari uchun javobgar bo'la olmaydi. Xo'sh, qanday qilib unga katta ish ishonib topshirilishi mumkin? Aql va tanqidiy fikrlashni rivojlantiring. Ko'p miqdordagi bilim va tahlil

qilish va xulosa chiqarish qobiliyatini shakillantirish lozim. Lider voqealarni tahlil qila oladi, sabab-oqibat munosabatlarini ko'radi va to'g'ri bashorat qila oladi.

Albatta'' Yurtimiz kelajagi yoshlar qo'lida degan gap'' bejizga emas. Ana shu yosh avlodni tarbiyalashda esa jamiyatimizning asosiy bir bo'g'ini bo'lgan oilalarimizda oilaviy muxitni yaxshilash, ota-onalarning bolalar tarbiyasini to'g'ri tashkil qila olishi va hozirgi globallashgan zamonda jamiyatimizda har bir ota-ona shaxsida psixologik bilimlarni yetarli darajada bo'lishi katta ahamiyatga egadir.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Hayitov O., Djalalova S. Boshqaruv psixologiyasi Toshkent 2008;
2. B.M.Umarov. Psixologiya Toshkent 2012;
3. O.Hasanboyeva. Oila pedagogikasi. Toshkent 2007;
4. Robin Sharma. Muvaffaqiyatning 200 siri. Toshkent, 2017;
5. Murotmusayev .K.B. "Boshqaruv psixologiyasi: rahbar va lider tamoyillari" . International scientific journal «global science and innovations 2021: Central Asia» Nur-Sultan, Kazakhstan, june 2021;
6. <https://zarnevs.uz>.

#### **ГЕНДЕРНАЯ ПСИХОЛОГИЯ: НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

**Устин Павел Николаевич**

кандидат психологических наук

Казанский федеральный университет

**Лутфуллаева Фарангиз Нуриддиновна**

студентка 2 курса

**Санаев Алишер Комилжонович**

ассистент кафедры Межфакультетские дисциплины

Джизакский филиал Национального университета

Узбекистана имени Мирзо Улугбека

**Аннотация.** В современной психологической науке гендерное направление активно развивается. Тем не менее, до сих пор существует ряд фундаментальных проблем в определении теоретико-методологических основ гендерной психологии. В статье предлагается точка зрения, согласно которой гендерная теория является неоднородной и существует, по крайней мере, три подхода к определению гендера: гендер как биодетерминированная категория, гендер как социально-биологическая категория и гендер как социально-культурная категория. Отмечается необходимость интегративного подхода к изучению проблем пола/гендера, предлагается использование понятия «пологендерная система», дается его определение.

**Ключевые слова:** гендер, гендерная теория, гендерная психология, история психологии, интегративный подход, положендерная проблематика, положендерная система.

Гендерная психология - это современная активно развивающаяся область науки. Сегодня во многих странах, в том числе в России, созданы центры гендерных исследований, соответствующие факультеты и кафедры в крупных университетах, регулярно проходят конференции по гендерной тематике, издаются многочисленные научные работы. Все это свидетельствует о чрезвычайной актуальности гендерной проблематики. В странах Запада гендерная психология начала развиваться во второй половине XX в., в то время как в России - на несколько десятилетий позже. Сегодня публикуется множество работ по различным аспектам гендерной психологии, но до настоящего времени существует несколько фундаментальных проблем в определении теоретико-методологических основ гендерной психологии, которые нуждаются в осмыслении и решении. В данной статье мы остановимся на некоторых наиболее важных